

V.M.JİRMUNSKI

**TÜRK
QƏHRƏMANLIQ
DASTANLARI**

III-IV HİSSƏLƏR

Tərcümə edənlər:
Məmməd İSMAYIL
Ayfər AYTAÇ

qanun nəşriyyatı

Жирмунский В.М.

**ТЮРКСКИЙ
ГЕРОИЧЕСКИЙ
ЭПОС**

Oxuculara təqdim olunan bu kitab Rusiyanın önəmli alimlərindən olan V.M.Jirmunskinin məşhur “Türk qəhrəmanlıq dastanları” əsərinin son III–IV hissələrini əhatə edir. Əsərin I–II hissələrini Qanun nəşriyyatı 2022-ci ildə nəşr edib və oxucuların marağına səbəb olub. Əsərin III–IV hissələri Azərbaycan oxucusu üçün daha cəlbedicidir. Çünki bu bölümlərdə daha çox bizim coğrafiyada yaranan dastan, rəvayət və hekayələrin, xüsusilə də “Dədə Qorqud” və “Koroğlu” dastanlarının araşdırılmasına geniş yer verilib.

Жирмунский В.М. ТЮРКСКИЙ ГЕРОИЧЕСКИЙ ЭПОС
V.M.Jirmunski TÜRK QƏHRƏMANLIQ DASTANLARI
Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2024, 472 səh.

Janr: folklorşünaslıq, dastan
Ölçü: 145x210 mm
Cild: qalın
Çapa imzalandı: 12.10.2024

Nəşir: Şahbaz Xuduoğlu
Tərcümə edənlər: Məmməd İSMAYIL
Ayfər AYTAÇ
Redaktor: Zeynəb Solmaz
Korrektor: Əyyar Tahir
Texniki redaktor: Aygül Yelmarlı
Mətn dizaynı: Ramin Əli
Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı
İstanbul Copyright Awards-ın qalibi
Bakı, AZ 1102, Tbilisi pr., 76
Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18
Mobil: (+994 55) 212-42-37
e-mail: info@qanun.az
www.qanun.az
www.fb.com/Qanunpublishing
www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-38-788-9

© Qanun Nəşriyyatı, 2024

Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcümə və yayım hüquqları
Qanun Nəşriyyatına məxsusdur. Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri
“Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında”
Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

KİTABI HAZIRLAYANLARIN ÖN SÖZÜ

Böyük akademik Viktor Maksimoviç Jirmunski altmış ilə yaxın elmi həyatında dörd yüzə qədər əsər yazmış və çap etdirmişdir.¹ Alimin elmi tədqiqatları bir tam halında çağdaş filologiyanın ədəbiyyat, folklor, dilçilik kimi bir çox qolunu əhatə etməkdədir. Viktor Maksimoviç elmi yaradıcılığa ilk öncə german filoloqu kimi başlamışdır. German dilləri, klassik alman və ingilis ədəbiyyatı və eyni zamanda german epik folklor ənənəsinin öyrənilməsində parlaq uğurları onu sovet germanistikasının tanınmış təmsilçisinə çevirmişdir.

Akademik A.N.Veselovski elmi məktəbini davam və inkişaf etdirən Viktor Maksimoviç tarixi poetikanın yaradılmasının əsasını təşkil edən müqayisəli tarixi tədqiqatlara (“təsirlər”in və ədəbi qarşılıqlı əlaqə, digər növlərin teorisi və tarixi) hər zaman xüsusi önəm vermişdir. İyirminci əsrin 1920–1930-cu illərində V.M.Jirmunskinin müqayisəli tədqiqatlarının əsas materialını german, roman və slavyan xalqlarının ədəbiyyat və folkloru təşkil etmiş, ancaq nədənsə Şərq ədəbiyyat nümunələri ilə daha az maraqlanmışdır. Viktor Maksimoviçin əsas maraqlı dairəsinin yavaş-yavaş tarixi

¹ V.M.Jirmunskinin bioqrafiyası və biblioqrafiyası üçün bax: P.N.Berkov, Viktor Maksimoviç Jirmunski. Vstup. i statyi (Viktor Maksimoviç Jirmunskinin məruzə və məqalələri). R.İ.Kuzmenko, Biblioqrafiya sostavlena (Biblioqrafik redaktə). V kn.: Materiali k biblioqrafiy uçıyonix SSSR (SSRİ elm adamlarının biblioqrafiyası ilə bağlı materiallar. Ədəbiyyat və dil seriyası), 5-ci nəşr, Moskva, 1965; Viktor Maksimoviç Jirmunski. – V kn.: Filologiya. İssledovaniya po yazıku i literaturı (Dil və ədəbiyyat üzərində araşdırma). V pamyati akademika V.M.Jirmunskoqo (Akademik V.M.Jirmunskinin xatirəsinə). Leninqrad, 1973, s. 3-35. Biblioqrafiya trudov V.M.Jirmunskoqo (V.M.Jirmunskinin çalışmalarının biblioqrafiyası) (1964-1972), s. 37-45. Literatura o V.M.Jirmunskom (V.M.Jirmunski haqqında ədəbi çalışmalar). S. 45-49.

təsirlənmələrdən müqayisəli tipolojiyə doğru keçməsi ilə şərq mənşəli folklor materiallarından geniş şəkildə faydalanması qaçılmaz olmuşdur. A.N.Veselovskinin təcrübəsinin də ortaya qoyduğu kimi, tarixi poetikanın tədqiqatında xalq dastanlarının Qərbi Avropa ənənəsində nəşr edilmiş mətnləri ilə kifayətlənməməli, daha dərin tədqiqatlar aparılmalıdır.

V.M.Jirmunski 1941-ci ildə İkinci Dünya müharibəsi zamanı Orta Asiyaya göndərilmişdir. Burada şifahi şəkildə bizə gəlib çatan dastanları birbaşa tədqiq etmə imkanı tapmışdır. Bu bölgədə, sadəcə, canlı ənənəyə əsaslanan kiçik həcmli rus hekayələri, yunan və ya gaydut mahnıları deyil, həcminə görə yunan və hind xalq dastanlarına yaxın olan böyük dastanlar da mövcuddur.

V.M.Jirmunski türk dillərini öyrənərək eyni zamanda Orta Asiya və digər türk xalqlarının dastanlarını da sistemli şəkildə tədqiq etməyə başlamışdır. Başlanğıcda S.Y.Malov, A.K.Borovkov kimi türkoloqlarla əlaqə saxlamışdır. Bəzi türkoloji tədqiqatlarını isə H.T.Zarifov və A.N.Kononovla əməkdaşlıq edərək ortaya çıxarmışdır. M.Auezov və digər bir çox Orta Asiya mütəxəssisləri ilə də dostluq etmiş və ömrünün son günlərinə qədər elmi baxımdan onlara kömək etmişdir.

V.M.Jirmunski Orta Asiya qəhrəmanlıq dastanlarını araşdırarkən xalq hekayələrini və klassik fars-türk roman üslublu dastanlarını da yaxından tədqiq etmişdir. Türk vəzninin çətin mövzularına xüsusi diqqət göstərmişdir. Beləcə, türkologiya ilə bağlı materialı öz dilçilik çalışmalarına daxil etmişdir.

Müharibədən sonrakı dövrdə türkologiyanın folklor mövzuları V.M.Jirmunskinin elmi tədqiqatlarının əsasını təşkil edir.

V.M.Jirmunskinin türkdilli dastanlar üzərindəki tədqiqatlarının başlıca mərhələləri bunlardır: H.T.Zarifov ilə birlikdə yazdığı *“Özbək xalq qəhrəmanlıq dastanları”*¹ adlı kitabı; *“Manas” dastanının tədqiqinə giriş*² adlı kitabça; *“SSRİ xalqlarının dastanlarının tədqiqi məsələləri”* adlı kitabda yer alan *“Orta Asiya xalqlarının qəhrəmanlıq dastanları tədqiqatlarının bəzi nəticələri”*³ başlıqlı məqalə və *“Alpamış” das-*

¹ Uzbekskiy narodny qeroičeskiy epos. Moskva, 1947.

² Vvedeniye v izučeniye eposa “Manas”. Frunze, 1948 (kitabça şəklinə, əlyazma kimi).

³ “Nekotoriye itoqi izučeniya qeroičeskoqo eposa narodov Sredney Azii”. *Voprosi izučeniya eposa narodov SSSR*. Moskva, 1958.

*tanı və Homerin "Odisseya"si*¹ adlı məqaləsi, "*Alpamış*" dastanı və *qəhrəmanlıq hekayəsi*² adlı əhatəli monoqrafiyası, yenə A.N.Kononovla birlikdə yazdığı və "*Dədə Qorqud kitabı*" adlı "*Ədəbi əsərlər*" seriyasında nəşr edilmiş "*Oğuz qəhrəmanlıq dastanı və Qorqud kitabı*"³ adlı tədqiqatı; "*Xalq qəhrəmanlıq dastanı*"⁴ adlı müqayisəli tarixi bir tədqiqat; N.K.Çedvik ilə birlikdə hazırladığı "*Oral epics of central Asia*" (London, 1969) adlı ingiliscə kitabda yer alan və bütün dünyada böyük əks-səda doğuran geniş həcmli tədqiqatı və son olaraq türk xalq şeirinin quruluşu ilə bağlı iki məqaləsi. Viktor Maksimoviçin "*Melioranski*" xatirə kitabı üçün hazırladığı İdigey⁵ haqqında əhatəli məqaləsi və "*Epiçeskiye skazaniya o noqayskix boqaturyax v svete istoričeskix istoçnikov*" ("Tarixi mənbələr işığında noqay qəhrəmanları haqqındakı epik dastanlar") adlı monoqrafiyası onun sağlığında çap edilmişdir. Yuxarıda adı keçən tədqiqatlar əhatəli olmaqla və geniş həcmliylə türkdilli xalqların dastanlarının "tamamını" planlı şəkildə tədqiq etməyin mühüm mərhələsidir.

Həm ədəbiyyatçı, həm də dilçi olan V.M.Jirmunski Qərbi Avropa dastanlarını yaxşı bilən və türk qəhrəmanlıq dastanlarının tədqiqi tarixində yeni mərhələ açan böyük təcrübəyə sahib türkololoq kimi tanınmışdır.

V.M.Jirmunskiyə qədər türk folkloruna aid tədqiqatlar türk xalqlarının folklor nümunələrinin mövcud materialının çərçivəsindən kənara çıxmamışdır. Türk dastanı üzərində müqayisəli tədqiqatlar, ümumiyyətlə, ayrı-ayrı türk xalqlarının milli epik ənənələrində yer alan variantların müqayisəsi ilə məhdud olmuşdur. V.M.Jirmunski türk dastanlarının tədqiqatında tamamilə başqa bir üslub və fərqli nəzəri metoddan istifadə etmişdir. Onun əsərlərində Qərb və Şərqi dastan ənənəsi vahid mədəni-tarixi müddətin iki ayrı qolu kimi inkişaf etmişdir.

¹ "Epiçeskoye skazaniye ob Alpamişe i "Odisseya" Qomera" İAN OLYA, 1957, S. II.

² *Skazaniye ob Alpamişe i boqaturskaya skazka*. Moskva, 1960.

³ *Oquzskiy qeroičeskiy epos i "Kniqa Korquta"*, *Kniqa moego deda Korquta*. Literatura pamyatniki. Moskva, 1962.

⁴ *Narodniy qeroičeskiy epos*. Leninqrad, 1962.

⁵ Ədəbi mənbələrin siyahısı üçün bax: 145. Rus ədəbi ənənəsində bu ada müxtəlif şəkillərdə rast gəlinə bilər. Bax: ad siyahısı

V.M.Jirmunskinin fikrincə: “Müqayisəli ədəbiyyat tarixinin əsas şərti insanlığın ümumi tarixi-sosial inkişaf müddətinin birliyi və vacibliyidir”.¹

Mövcud materialı çox yaxşı bilməsi və marksist-leninçi metodologiyasının yaradıcı baxımdan tədqiq edilməsi əsasında Jirmunski tədqiqat mövzunu aydın şəkildə ortaya çıxarmışdır: “Dastan qəhrəmanlıq ideyaları çərçivəsində xalqın canlı keçmişidir. Onun elmi tarixi dəyəri və eyni zamanda böyük sosial, mədəni, əxlaqi önəmi buradan irəli gəlir”.²

V.M.Jirmunski türk xalqları dastanlarının tədqiqatı tarixində bəzi konkret kəşflər etmiş və xalq dastan yaradıcılığının ümumi üslub təsnifini ortaya qoymağı bacarmışdır. Viktor Maksimoviçin bu bacarığı müxtəlif türkdilli folklor nümunələri ilə birlikdə yaxın keçmişdə dastan ənənəsinin daşıyıcısı olan xalqların özlərinin də mədəni-tarixi inkişafının müxtəlif mərhələlərini təşkil etməsinin və üslub şəkillərinin qeyri-adi müxtəlifliyinin ortaya çıxmasının nəticəsidir. Bununla birlikdə Jirmunski türk dastanlarının başlanğıcdan etibarən genetik bir birliyə sahib olduğu hipotezini müdafiə edir. Belə ki, V.M.Jirmunski Sibir türkləri və monqollarının qəhrəmanlıq mənzumələrini “qəhrəmanlıq hekayələri” kimi dəyərləndirmişdir. Orta Asiya mənşəli “Alpamış”ı türk kaqanlığı zamanında Altay dağları ətkələrində yaranmış qəhrəmanlıq hekayəsinin bir-başa çevrilişi kimi qəbul etmişdir.³ V.M.Jirmunski “Manas” və digər bəzi dastanlarda qəhrəmanlıq hekayəsinin yalnız ayrı-ayrı üsürlərini təsbit etmişdir: qəhrəmanın ədəbi bioqrafiyasının verildiyi bölümlər seriyası və ya Manasın dostu Almambet ilə bağlı hekayə və s. V.M.Jirmunski Alpamış haqqındakı “Altay” qəhrəmanlıq hekayəsinin Orta Asiyanın böyük “konqrat” dastanına çevrilməsini müxtəlif türk boylarının Altay dağları ətkələrindən qərbə, eyni zamanda Şeybani xanın köçəri özbəklərinin də Cənubi Özbəkistan torpaqlarına yayılmasının (XVI əsr) bəzi mərhələləri ilə sinxron proseslər kimi təsəvvür etmişdir. V.M.Jirmunskiyə görə oğuzlar “Alpamış” dastanını hələ IX-X əsrlərdə Sırdəryanın aşağı qollarına aparmış və dastan burada “Salur Qazan” seriyasına daxil edilmişdir. Bu səbəblə də Bamsı Beyrək hekayəsi kimi “Dədəm Qorqud Kitabı”na daxil

¹ a.ç.ə. 146, s. 5.

² a.ç.ə. s. 195.

³ Bunun müasir örnəyi Altay “Alıp-Manaş”ıdır.

olmuşdur. Qıpçaqlar bu dastanı Başqırdıstana, Qazaxıstana, İdilə aparmış və dastan burada modernləşdirilmiş bir hekayə kimi mühafizə edilmişdir.

“Alpamış”ın ilk vətəninin Orta Asiya olduğunu düşünən A.K.Bo-rovkov və digər bəzi türkoloqlardan olduqca fərqli olaraq V.M.Jirmunskinin “Alpamış” dastanının yaradılışı və yayılması ilə bağlı nəzəriyyəsi çox inandırıcıdır. Bu nəzəriyyə tarixi-genetik və tarixi-tipoloji müqayisəyə əsaslanaraq qəhrəmanlıq dastanının soy inkişafı prosesində xalqların və dövlətlərin yaranması baxımından formalaşması əsasında meydana gəlmişdir.

V.M.Jirmunski türk boylarının dastan yaradıcılığının digər bütün nümunələri arasında Alpamış haqqındakı dastanın özünəməxsus bir yeri olduğunu açıqca ortaya qoymuşdur. Onun düşüncəsinə görə “Alpamış” qəhrəmanlıq dastanı “xalqın yaradıcı hafizəsində mühafizə edilən ən qədim epik mövzu”dur və “Alpamış” dastanının Altay dağları ətəklərindən Orta İdil, Cənubi Ural, Cənubi Qafqaz və Kiçik Asiyaya qədər türk xalqları arasında çox yaxşı bilinməsi də bunun sübutudur. Bu dastanın mühafizə edilən dörd ana rəvayəti yuxarıda deyilənləri, həqiqətən, doğrultmaqdadır:

Kunqrat rəvayəti – “Alpamış”ın özbək, qaraqalpaq, qazax, tacik versiyaları;

Oğuz rəvayəti – Bamsı Beyrək haqqında hekayə (“Dədə Qorqud Kitabı”nda) və Beyrək haqqında çağdaş Anadolu xalq hekayələri;

Qıpçaq rəvayəti (dəyişə bilən ad) – çağdaş başqırd və qazan-tatar xalq hekayələri, bir silsilə qazax qəhrəmanlıq hekayələri;

Altay rəvayəti – Altay qəhrəmanlıq dastanı “Alıp-Manaş”. Alpamış haqqındakı dastanın tarixini türk kaqanlıq dövrünə qədər aparən V.M.Jirmunski kalmıqlarla (oyratlar) mücadilə dövrünə aid olan az-çox diqqətçəkən tarixi xatirələri ortaya çıxarmışdır.

V.M.Jirmunski “Manas” dastanında da bu dövrə aid xatirələr bulunduğunu ortaya qoymuş və bunu adlardakı çoxsaylı oxşarlıqlarla müəyyən etmişdir. Bununla birlikdə qırğızların Yenisey dövrü tarixinin izlərinin “Manas”da axtarılmasına böyük şübhə ilə yanaşmış və bu mövzuda A.N.Bernştam və M.O.Auezovdan fərqli düşünmüşdür. Yeni tapılan – XVI əsrə aid farsca sənəddə A.Bernştamla M.Auezovun IX əsrdə uyğurlara qarşı edilən mübarizə kimi qəbul etdikləri “böyük səfər”

haqqında heç bir bilgi tapılmaması V.M.Jirmunskinin düşüncəsinin ciddi sübutudur. Ancaq bu sənəd, V.M.Jirmunskinin daha əvvəl dediyi kimi, “Manas”ın noqay seriyasına yaxınlığını göstərməkdədir. Onun İdigey və nəsiləri haqqında noqay (qazax, noqay, Kırım və b.) dastanlarına aid etdiyi tədqiqatlar çox qiymətli və əhatəlidir. Noqay Ordasının tarixi və onun Moskva dövləti ilə tarixdəki qarışıq əlaqələrinin yenidən təşkili üçün mənbələrin öyrənilməsi mövzusunda Viktor Maksimoviçin böyük xidməti olmuşdur. Viktor Maksimoviç dastanın ayrı-ayrı hekayə motivləri¹ və ya feodal dövrü üçün xarakterik olan standart mövzularla² tarixi illik qeydlər arasındakı qeyri-adi bənzərliyi ortaya çıxarmağı bacarmışdır. Orta Asiya türk xalqlarının kalmıqlarla mübarizəsinin türkdilli dastanların “qəhrəmanlıq əsri” kimi adlandırılması və bəzi türk xalqlarına aid dastanların inkişafında noqay seriyasının rolunun ortaya çıxarılması, türkdilli dastanların “Qıpçaq” (sözün tam mənasıyla) qrupunun tarixi inkişafının rekonstruksiyası V.M.Jirmunskinin böyük bacarığıdır. V.M.Jirmunski oğuz dastanlarının tədqiq edilməsinə böyük yeniliklər gətirmişdir. Məsələn, Orta Asiya təbəqəsini³ ayırd etməyi bacarmışdır. Onun xalq hekayəsinə yaxın olan son dövr oğuz mənşəli “Koroğlu” dastanının fərqli milli rəvayətlərinə dair görüşləri və Kiçik Asiya, Cənubi Qafqaz, Orta Asiyada olduqca yaygın olan kitab mənşəli xalq hekayələri haqqındakı fikirləri böyük dəyər daşıyır. Türk dastanlarının sistemli şəkildə tədqiq edilməsi V.M.Jirmunskinin dastan nəzəriyyəsinə qeyri-adi şəkildə zənginləşdirmiş, bu da müqayisəli tarixi metodun və tarixi poetikanın inkişafı və dərinləşməsi üçün dönüş nöqtəsi olmuşdur.

V.M.Jirmunskinin əsas türk dastanlarının tarixini, öz aralarında və monqol,⁴ slavyan,⁵ Qərbi Avropa və b. xalqların dastanları ilə sistem-

¹ Məsələn, İdigeyin dədə-babalarının dişi qu quşundan törəməsi

² Knyazın zülmünə düşər olan qəhrəman kimi

³ Aral dənizi bölgəsində peçeneqlərlə aparılan mübarizənin Salur Qazan seriyasında yer alması təkin.

⁴ Məsələn, “Alpamış” dastanı və qəhrəmanlıq hekayəsi” (“Skazaniye ob Alpamişe i boqatırskaya skazka”) kitabında

⁵ Xüsusilə “Slavyan xalqlarının dastan yaradıcılığı və dastanların müqayisəli tədqiqi problemləri” adlı əsərində (“Epiçeskoye tvorçestvo slavyanskix narodov i problemi sravnitelnoqo izuçeniye eposa”. Moskva, 1958).

li müqayisəli şəkildə tədqiq etməsi nəzərdən qaçmamalıdır. Bununla birlikdə türk dastanlarının təhlili nəzəri ümumiləşdirmələr üçün əsas götürülür. V.M.Jirmunskinin qəhrəmanlıq dastanları ilə etnik soy inkişafı və boyların köç prosesi arasındakı xüsusi bağlantı haqqındakı görüşü nəzəri cəhətdən önəmlidir. Türk xalqlarının köçü prosesində “Alpamış”ın yayılması ilə qəhrəmanlıq hekayəsinin quruluşuna görə feodal dastana çevrilməsi arasındakı bərabərlik klassik bir örnək kimi göstərilə bilər. Qəhrəmanlıq dastanları; nağıl, ballada və xalq hekayəsiylə müqayisə və onun etnik soy inkişafı ilə xüsusi bağlılığı millətlərarası təsirlərə daha az məruz qalmışdır. “Qəhrəmanlıq hekayəsi”nin qəhrəmanlıq dastanlarının ilk nümunəsi olduğu fikri orijinaldır. Türk dastanlarındakı zənginlik dastanın mənşəyində sehrli bir hekayənin deyil, əslində, möcüzəvi doğum, adqoyma, qəhrəmancasına elçilik (qız istəmə) və b. qəhrəmanın ədəbi həyat hekayəsinin önəmli anlarını əhatə edən qəhrəmanlıq hekayəsinin mövcudluğunun göstəricisidir. “Qəhrəmanlıq hekayəsi” sözü mübahisə mövzusu ola bilər.¹ Dastanların, əsasən, Sibir türk-moңqol xalqlarının folklorunda və qismən Orta Asiya ənənələrində təsbit edilən bu ilk önəmli nümunəsinə aid V.M.Jirmunskinin dəqiq və əhatəli yanaşması heç bir şübhəyə əsas vermir.

V.M.Jirmunski türk dastanlarının məzmununa əsaslanaraq dastanlarda “tarixilik ölçüsü” mövzusunun ətraflı tədqiq edilməsini təklif etmişdir.

“Tarixilik ölçüsü” dastanların tarixi quruluşu ilə əlaqəlidir: “Qəhrəmanlıq hekayələri”ndəki mifoloji görüntünü V.M.Jirmunski qəhrəmanlıq ideyası kimi müəyyən etsə də, ümumilikdə onlarda hekayə dilindən istifadə edilməyib və mövzu olaraq da burada tarixi hadisələr öz əksini tapmayıb. V.M.Jirmunski “Manas”ın mənşə olaraq Yenisey “qırğızları”nın uyğurlarla qədim mübarizələrini əks etdirdiyi yöndə daha əvvəllər də qəbul edilən və arxaik təbəqəni dastanda modernləşdirən “tarixi məktəb” ruhlu görüşü qəbul etmir. Eyni zamanda İdigey və noqay qəhrəmanları haqqında daha sonrakı dövrlərə aid və fərqli bir “tarixilik ölçüsü” daşıyan dastanların

¹ V.Y.Propp bu nümunələri “dövlət öncəsi dastanlar” kimi qəbul edir. Bu kitabın redaktorlarından biri isə “qəhrəmanlıq mənzuməsi” terminini uyğun görmüş və yalnız Şimaldakı kiçik xalqların daha əski qəhrəmanlıq nəğmə-nağıllarını “qəhrəmanlıq hekayələri” kimi adlandırmışdır.